

ПРЕДАВАЊА ИЗ АГРОМЕТЕОРОЛОГИЈЕ

ФЕНОЛОГИЈА

Проф. др Бранислав Драшковић

- Развој биљног свијета током године показује јасну периодичност у поступном смјењивању различитих фаза развоја (фенофаза) – ницање, листање, пупање, класање, цвјетање, зрење и др., која је у највећој мјери условљена температуром, иако утицај имају и други фактори

Почетак сезонског раста биљака захтијева одређени праг температуре, фотопериод и садржај влаге у земљишту

- Фенологија је наука која проучава законитости периодичних појава (фаза) у развићу биљака и животиња и њихову зависност од фактора спољне средине
- Дијели се на фитофенологију и зоофенологију
- Фитофенологија прати развиће биљака од почетка до завршетка вегетационог периода

- Најстарија фенолошка осматрања има Јапан, гдје се због „Празника цвјетања трешања” прати још од 812. године
- Данас су фенолошка осматрања дио осматрања на агрометеоролошким станицама широм свијета

Фенологија представља основу за проучавање утицаја времена и климе на развитак биљака

- Код нас се фенолошка осматрања у виду годишњака прате и објављују од 1951. и то на сљедећим биљкама:
 - Дивље зељасте биљке
 - Шумско дрвеће и шибље
 - Ливадске траве и махунарке
 - Ратарске културе
 - Воћке и винова лоза

Фенолошки подаци могу бити погодни и за студије о климатским промјенама и глобалном загријавању

- Код воћака се прате:
 - Почетак листања
 - Почетак цвјетања
 - Опште цвјетање
 - Појава првих зрелих плодова
 - Опште жућење лишћа
 - Опште опадање лишћа

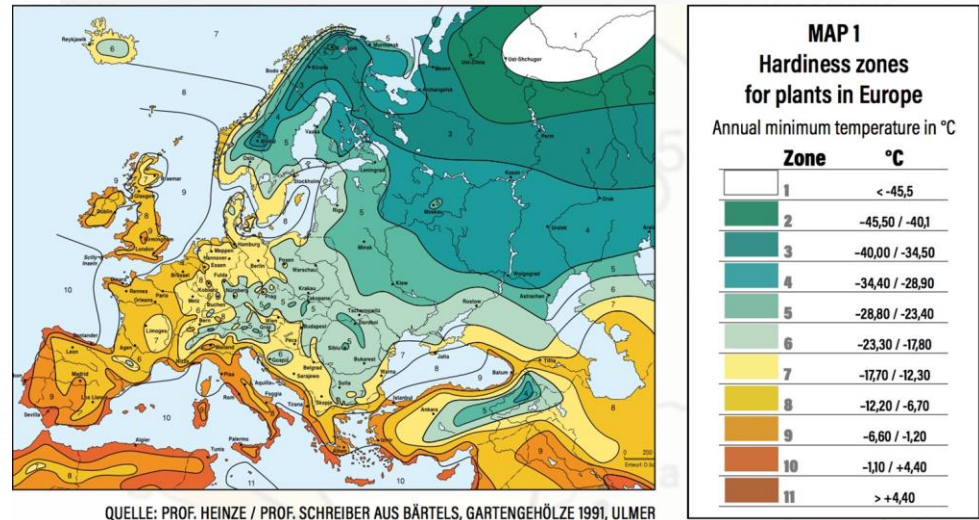

За осматрање се бира нормално растућа, здрава и не сувише млада воћка, јер она која је стара само пар година још не цвјета и не доноси плод.

- Биљке као индикатори времена имају велики значај за проучавање климе неког подручја
- Врста и распоред биљака својим присуством указују на макроклиматске карактеристике подручја, али и на микроклиматске (локалне) јер нпр. биљке знатно раније цвјетају на јужним експозицијама у односу на сјеверне

- Примијењена феноклиматолошка испитивања говоре о потреби одређене биљке за влагом и топлотом у свакој фази развића
- Ови показатељи представљају основу за агроклиматско рејонирање пољопривредних култура, агрометеоролошке прогнозе и др.

Фенолошки подаци корисни су и у медицини због око 130 биљака чији поленов прах изазива алергије и кијавицу. Познавање времена цвјетања може љекару помоћи при постављању дијагнозе.

- При феноклиматском истраживању обрада података се врши не према календарским мјесецима него **према природним етапама развоја биљке** (нпр. од сјетве до ницања или од обнављања вегетације у прољеће до цвјетања и листања и др.)

- Фенологија има велику примјену и у воћарству
- При подизању нових засада избор сорти треба вршити на фенолошкој основи
- Фенолошка осматрања могу се користити и у виноградарству, пчеларству, заштити биљака од болести и штеточина итд.

Пуно цвјетање вишње, крушке и шљиве код нас у просјеку наступа истовремено (15-25. април) а најкасније цвјетају јабука и орах.

- У шумарству фенолошка осматрања се могу користити за утврђивање биоклиматских показатеља одређене врсте и њених захтјева према спољној средини
- У фенолошким вртovima врши се осматрање на четинарима, листопадном дрвећу и шибљу у различитим климатским условима

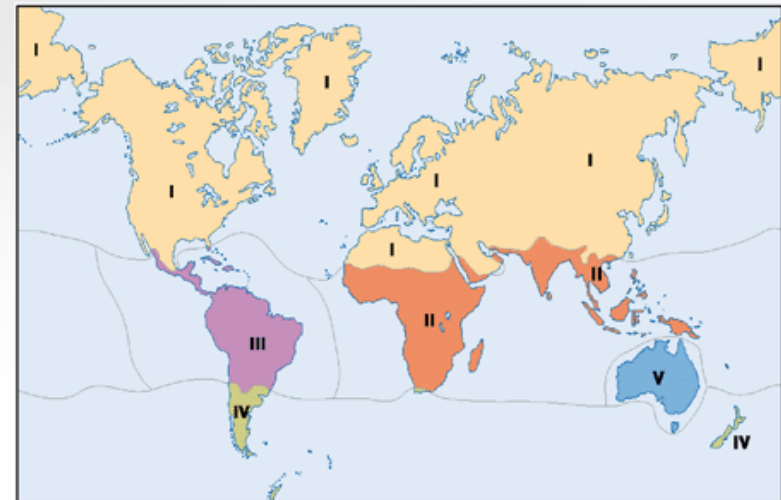

- По могућности треба осматрати дрвеће унутар шуме јер оно које је усамљено или у дрворедима, парковима, непосредној близини ријека, језера или градова, није погодно за осматрање
- Из године у годину треба осматрати иста стабла како би анализе и резултати били објективни

Утицај различитих фактора на темпо развоја биљака

- Од свих фактора спољне средине највећи утицај на развиће биљака имају вријеме и клима
- Климатски услови углавном одређују ареале биљака, како у хоризонталном тако и у вертикалном смислу
- Временске прилике, које се из године у годину мијењају, утичу на темпо развоја биљака одређене године

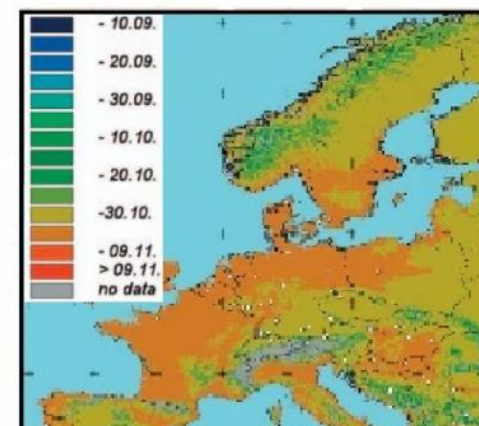
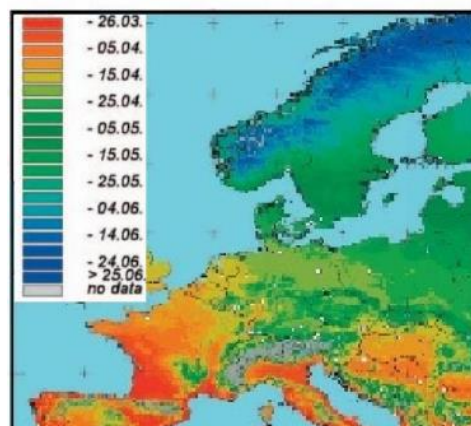
- Поред тога, на темпо развоја биљака утичу физичко-географски услови средине:
 - географски положај мјеста
 - рељеф
 - земљиште

- Од географског положаја зависи дужина дана и ноћи и неравномјеран распоред Сунчевог зрачења
- Сунчево зрачење и температура опадају идући од југа ка сјеверу на сјеверној хемисфери, што је праћено са закашњењем у развитку биљака
- хоризонтални фенолошки градијент (закашњење) се креће од 2-5 дана на сваких 1 °C у зависности од географског положаја

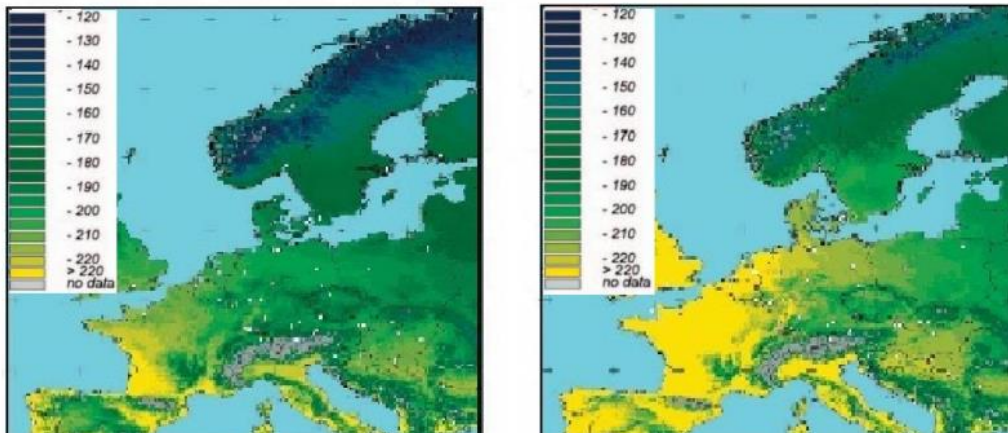
- Посматрано од запада према истоку Европе прољећне фенофазе почињу касније за 0,4-1,6 дана на сваких 100 km, јесење фенофазе почињу раније за до 0,8 дана на сваких 100 km, док лјетње не показују никакве промјене.

Просјечан датум почетка (а) и завршетка (б) вегетационог периода у Европи

- Генерално, у Европи вегетациони период почиње 3,1 дана касније на сваких 100 m надморске висине, 0,5 дана касније на сваких 100 km од запада према истоку и 2,3 дана касније на сваких 100 km од југа ка сјеверу.
- Вегетациони период завршава се раније са повећањем надморске висине (за 1 дан на 100 m), са повећањем географске дужине (за 0,2 дана на 100 km) и са повећањем географске ширине (за 0,1 дана на 100 km).

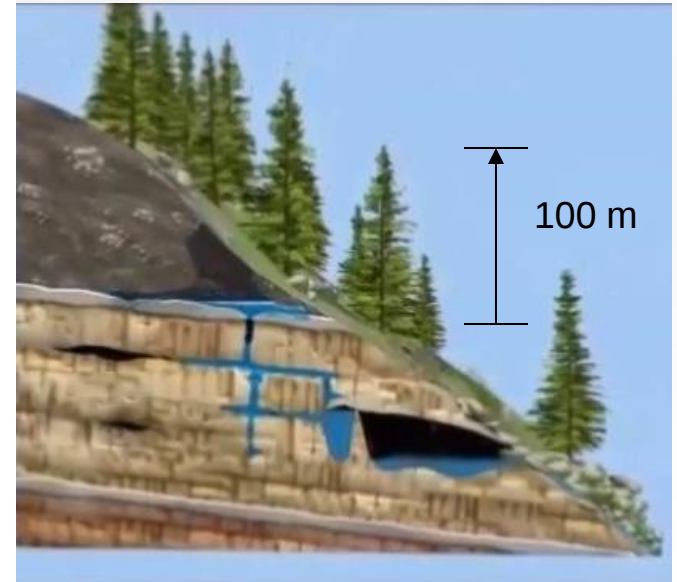

Просјечна дужина трајања
вегетационог периода у Европи

- Фенолошке фазе касне и са повећањем надморске висине
- Вертикални фенолошки градијент говори колико је закашњење фаза развита са повећањем надморске висине за сваких 100 м.
- Код нас је вертикални фенолошки градијент посебно значајан с обзиром на планински карактер земље

- На примјер, вертикални фенолошки градијент код нас за пшеницу износи 1-3 дана на 100 м у зависности од општеклиматских услова
- Облик рељефа, нагиб и експозиција могу у знатној мјери да утичу на вертикални фенолошки градијент
- У удубљењима у рељефу стварају се језгра хладног ваздуха која доводе до закашњења у развоју биљака

- До закашњења у развиту биљака може доћи ако је дно терена блатњаво или плавно, као нпр. у крашким пољима
- Кад је ријеч о експозицији, на истим надморским висинама цвјетање воћака може почети 1-2 седмице касније на сјеверним у односу на јужне (сунчаније) падине

Близина великих водних акумулација (мора, језера) такође може да утиче на фазе и темпо развоја биљака. Нпр. прољеће наступа раније у приобалном дијелу, док се у континенталном љети брже одвијају промјене због загријавања копна.

- И земљиште утиче на фенолошке процесе.
- Пјесковита земљишта са већом способношћу процјеђивања брже се суше и загријавају, због чега вегетација на њима почиње у прољеће раније а све фазе развитака протичу брже.
- Код глиновитих земљишта због повећане влажности долази до споријих процеса и закашњења у фазама развитака које могу износити и до 10 дана

- Климатске промјене могу довести до поремећаја у фенофазама.
- Истраживања показују општи тренд ранијег појављивање фенофаза у прољеће на сјеверној хемисфери за 2,8 дана по деценији (Parmesan, 2007).
- Истраживања фенологије ратарских култура као што су: кукуруз, овас, соја и др. јасно су утврдила да се фенофазе које се одвијају у прољеће јављају раније док јесење фенофазе наступају касније, у односу на раније периоде

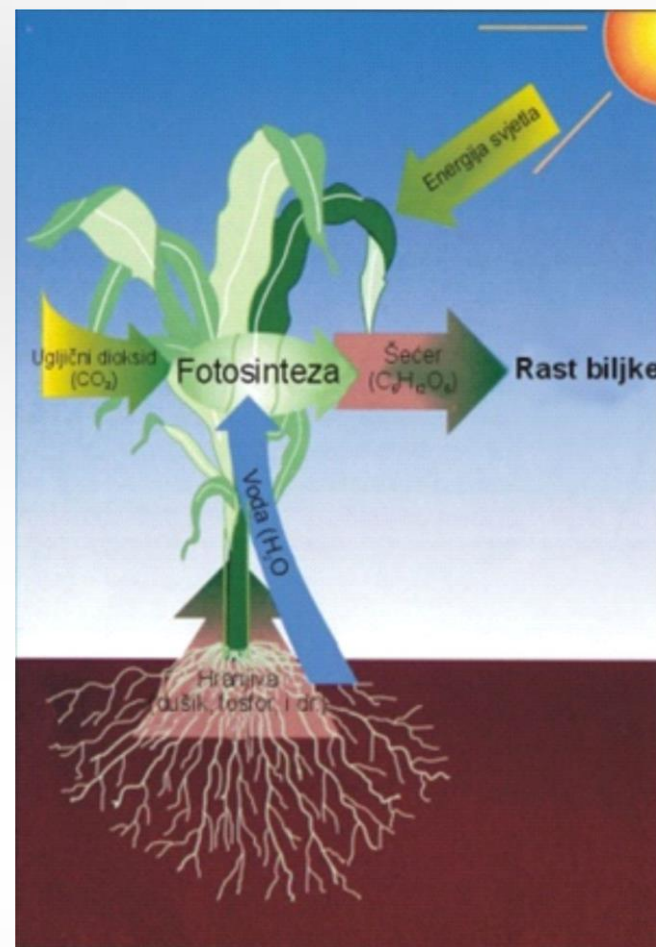

Сезонско развиће биљака (фенолошки календар)

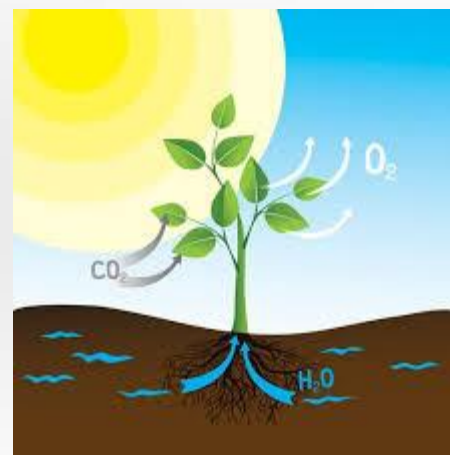
- Фенолошка доба нису везана за одређени датум већ сваке године почињу и завршавају у различито вријеме у зависности од временских прилика те године
- Биљка је комплекснији индикатор наступања одређене сезоне од инструменталног мјерења само једног метеоролошког елемента

- Још с краја 19. вијека постоји подјела на 8 фенолошких годишњих доба: претпрољеће, рано прољеће, право прољеће, рано лјето, право лјето, рана јесен, јесен и зима.
- Код фенолошких календара постоји јасан редослијед у развоју листопадних врста и културних биљака

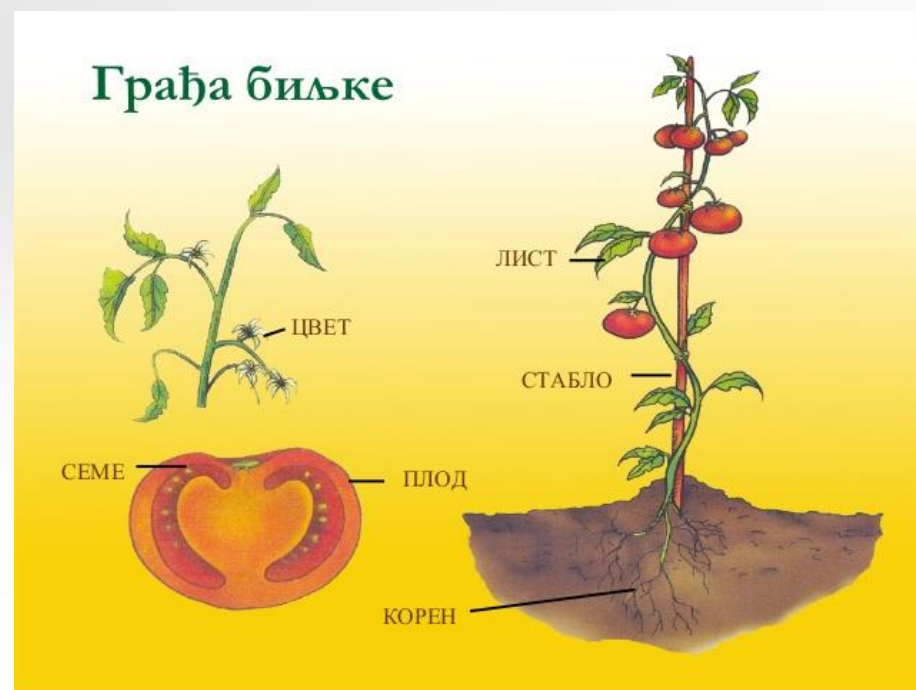
- Нпр. иста фенолошка фаза настаје истовремено код више различитих врста или одређеној фази једне врсте одговара друга фаза друге врсте говори о подједнакој реакцији биљака на услове спољне средине, првенствено топлоту

Дивље зељасто и шумско биље су најбољи феноиндикатори јер расту у природним условима. Могу се користити и културне биљке, при чему треба утврдити које биљке и фазе развитака дају најбоље индикације о границама између појединих сезона.

Фенолошка осматрања

- Животни циклус већине биљака састоји се од два основна периода:
 1. Формирање вегетативних органа (коријен, стабло, лист) који служе за исхрану биљке и снабдјевање водом
 2. Формирање генеративних органа (цвијет, плод) који служе за размножавање

- Још прецизније је да се подјела животних циклуса виших биљака изврши на:

1. Фаза развитка и раста
2. Узрасне периоде
3. Стадије развитка
4. Етапе органогенезе или формирање органа

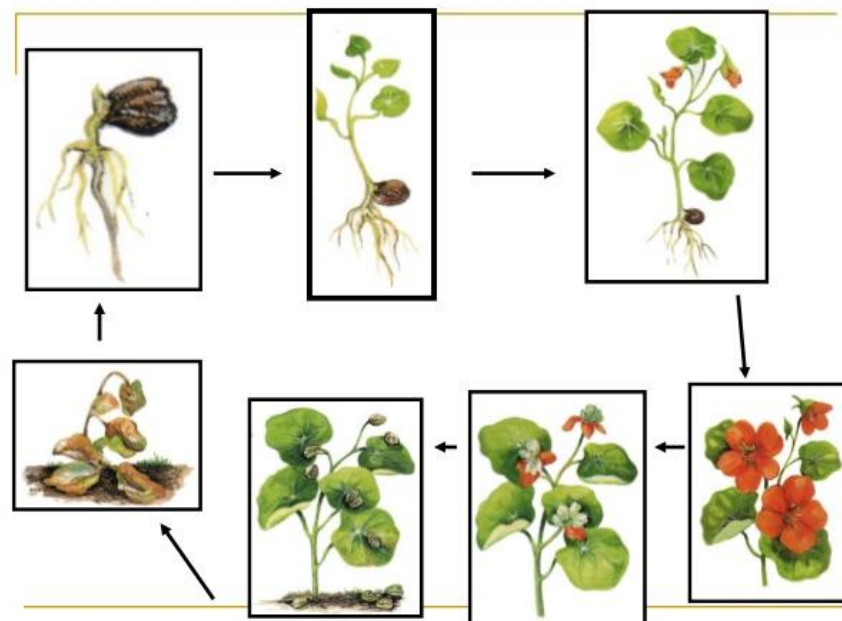
- Фенолошка осматрања прате фазе развитка биљака током њиховог вегетационог периода

Животни циклус биљке

Под фазом развитка (фенофазом) подразумева се спољна промјена на биљци која настаје као резултат унутрашњих физиолошких и биохемијских процеса раста и развитка биљке

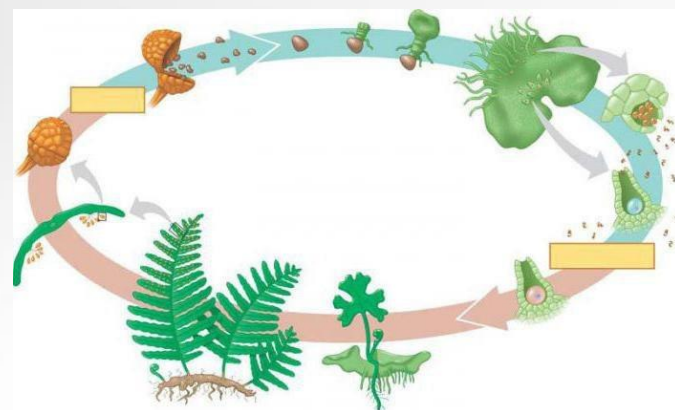
- Све више биљке у које спадају и пољопривредне културе спадају у:
 - Једногодишње,
 - Двогодишње и
 - Вишегодишње

ТУРКИЗНА СТОЛКОВИТА

- Једногодишње биљке започињу и завршавају своје циклусе унутар једне године
- Двогодишње врсте у првој години формирају вегетативне органе а у другој години цвјетају и доносе плод (шећерна и сточна репа и др)
- У вишегодишње врсте поред шумског дрвећа, воћака и винове лозе спада крмно биље из породице легуминоза (луцерка, црвена дјетелина) и траве.

- Фенолошка осматрања се врше према јединственој методологији
- циљ је утврдити географско-феноклиматске законитости у развоју биљака
- Сателитско праћење спектралне слике биљних врста зависи од морфологије биљака, фазе развоја и геометрије биљног покривача

Фенометрија

- Фенометрија представља праћење повећања висине, површине или запремине појединих биљних органа
- Највише се мјери висина биљака
- Такође, могу се мјерити површина листова, пораст дебљине плодова воћака, дебљина стабала и сл.

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!

